

MUKÅ-99

UTGRÄVNING PÅ SOLLERÖN

Under vintern -99 fördjupade sig både sollerö- och morabor i historien. De studerade det arkeologiska källmaterialet i studiecirkeln "Arkeologi i Ovansiljan", tillsammans med arkeologer från Dalarnas museum. När sommaren så kom var förväntningarna därför stora på att få sätta spaden i jorden. Tanken var att de nyvunna kunskaperna skulle kunna användas i det arbete som pågår på Sollerön som på många håll, med att fördjupa och visa fram kunskaperna om den egna bygdens äldre historia.

Deltagarna fick också en flygande start på forskningsintresset då de nyvunna kunskaperna praktiserades under fyra sommarveckor, när ett område intill gravfältet i Bengtsarvet på Sollerön undersöktes. En förutsättning för att undersökningen skulle komma till stånd var alla medverkande entusiasters ideella arbete. Av kursens deltagare kunde hela 36 personer delta i undersökningen, de flesta från ön. Alla deltog inte på en gång, utan ca tio personer per vecka. Om någon speciell person ska nämnas så är det Johan Boström på Sollerö Sockenförening. Han lade den organisatoriska grunden och ordnade finansieringen av undersökningen, MUKÅ -99.

Arkeolog Fredrik Sandberg invigningstalar i strålände sommarsol från röset som sedermera grävdes ut.

Foto: Helmer Nilsson

Solleröns gravfält är ju vida berömda, men var bodde järnålderns människor egentligen? Vårt syfte var att belysa detta genom att undersöka lämningarna efter en gård. Det fanns sedan tidigare några arkeologiska indikationer på att det kunde ha legat en gård ca 100 meter öster om Lärkastugan, alldeles i kanten på det stora gravfältet. Platsen vi valde har sedan århundranden brukats som åker, så några synliga lämningar efter gammal bosättning kunde vi inte förvänta oss. Ett odlingsröse dominerade däremot platsen. Med grävmaskin och handkraft lyfte vi bort åkerjorden och fann att det plöjda jordlagret var mäktigt. Det som från början såg ut som en plåtå hade ursprungligen varit en vid ca 30 meter stor svacka. Sannolikt hade svackan, sedan marken en gång brutits upp genom idog brukning, sakta fyllts igen med jord. Platsen var med andra ord knappast lämplig för en gård.

I svackans botten fann vi många kol- och sotfläckar, ett större sotigt område och en stenpackning med sotig jord under. Moränen innehöll också mycket sten, inte bara rundslipad utan även natursten. Det var vid första

Det planerade utgrävningsområdet frilagt och undersökt. Utgrävningen av röset har ännu inte påbörjats. Kantstenarna i rösets periferi kan skönjas.

Foto Tommy Nugoz

anblicken svårt att skilja från genom mänsklig verksamhet bränd sten. Det rörde sig om vaga boplatsspår, rester efter härdar, några stolphål etc. I åkerjordens undre skikt hittade vi en liten glaspärkla från vikingatid eller äldre medeltid. En pärla som suttit i en kvinnas halsband, men som på något sätt hamnat i åkern. En försiktig tolkning är att svackan legat mycket nära en järnåldersåker och att vissa gårdsaktiviteter, såsom matlagning, utförts här. Även om resultatet var spännande så var det inte riktigt vad vi hoppats på och vi hade dessutom undersökningstid kvar. Blicken föll då på odlingsröset mitt i vårt undersökningsområde. Det hade vi ditintills inte rört. Med tanke på hur det låg i förhållande till gravfältet i övrigt kunde vi tänka oss att det under den uppkastade odlingsstenen fanns en äldre gravläggning. Röset hade sparats eftersom syftet med undersökningen inte var att undersöka en grav. Men läget kändes märkligt och lämningarna runt om var svårtolkade, så varken tolkningen grav eller odlingsröse passade riktigt. För att få gräva i odlingsröset krävdes dock tillstånd från länsstyrelsen, inte bara utifrån kulturminneslagen utan även dispens från biotopskyddet.

Efter ett tungt och ganska besvärligt arbete med att frilägga hela röset från jord och torv och sedan arbeta oss ner till botten i rösets norra halva mötte vi

Fredrik Sandberg undersöker en intressant avlagring. Rösets norra halva har frilagts och uppmätning och skissering pågår.

Foto: Anna-Britta Svensson

ännu en överraskning. Röset låg inte bara mot botten av den förut nämnda svackan, utan dessutom i och ovanpå en grop. En grop som var 7 decimeter djup och hade en diameter på ca 8 meter. Röset var utan tvekan ett odlingsröse, 3 meter högt, med stenar, oftast knytnävstora, från botten till toppen. Det hade skapats genom många generationer solleröbönders odlarmödor.

Den grävda gropen då, vad hade den haft för funktion? Ja inte heller här har vi haft något säkert svar, men däremot självklart några arbetshypoteser inför det nu pågående bearbetningen av materialet. Gropen kan ha anlagts i svackans botten för att tjäna som vattenhål för gårdens djur. Ett annat förslag är att det varit en rötningsgrop för lin eller hampa. Den tredje hypotesen är att gropen tillkommit då man grävt upp den fina mo/mjälän som fanns just där i moränen. Ett finkornigt material som t.ex. kan ha behövts till gårdens eldstäder.

Vad blev då till slut undersökningens stora behållning? Ja, det blev ju ingen gård från järnåldern och inte heller någon grav! Men den visade på ett intensivt nyttjat och komplext område där det döljer sig mer än gravar och

Halvvägs ner i röset tar sommarvärmen ut sin rätt och bekväma arbetsställningar söks. Stenarna plockas bort för hand och ev. fynd markeras.

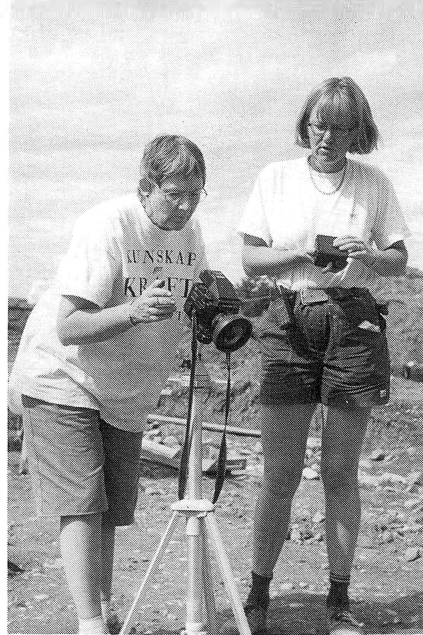
Fota Tommy Nugoz

odlingsrösen. Det mest spännande var, ur arkeologisk synpunkt, det svarta, feta blöta och syrefattiga jordlager som låg i den grävda gropen under odlingsröset. Det lagret innehåller mycket organiskt material som kan komma att ge mycket spännande information vid analyser. Inte bara vad gäller gropens funktion och ålder, utan framförallt hur omgivningarna såg ut innan marken bröts upp för odling och odlingsstenen fyllde gropen. Vi hoppas få veta hur vegetationen i närområdet såg ut genom analys av bevarade pollen, fröer och insektsdelar; om det odlades något; om marken var hårt betad. Vi har ännu inte fått några analysresultat, men om de faller väl ut har MUKÅ-99 givit ett hyggligt bidrag till Solleröns äldre historia. Intresserade kan följa undersökningens framskridande på museets hemsida, se MUKÅ-99.

Conny Mats pustar ut när han är nära rösets botten som fanns nästan tre meter ner i marken. Kerstin och Sofia (skymd) gräver sig närmare botten i sin kvartsruta av röset.

Foto Tommy Nugoz

"Kunskap ger kraft" symboliseras av Elisabet Ebemark och arkeolog Ewa Carlsson under fotograferingsarbete.

Foto Fredrik Sandberg

Den största behållningen för oss yrkesarkeologer är ändå den oerhörda entusiasmen och kraft som finns i en sådan genuint historieintresserad, arbetsvillig och trevlig grupp som vi fått förmånen att arbeta med. Både kurs och undersökning har fallit väldigt väl ut och vi har också tillsammans visat att man kan komma ganska långt med begränsade medel när man får hjälp av amatörarkeologer. Vi hoppas på en fortsättning. På länsmuséet pågår också en diskussion om att skapa någon liknande verksamhet på länsnivå.

Fredrik Sandberg och Eva Carlsson